

===== Vincze Xénia =====

/// Görög családok Árkus, Borzas és Kónya zárt munkatáboraiiban

(1951–1953)

„A XX. századot úgy is elbeszélhetnénk, hogy elmondjuk a koncentrációs táborok rendszerének a történetét” – írja Joël Kotek és Pierre Rigoulot *A táborok évszázada* című könyben.¹ A szerzőpáros a fogoly- és civiltáborok négy típusát,² azoknak összesen hatféle rendeltetését³ emelte ki. Az itt tárgyalt 12 hortobágyi és közép-tiszavidéki zárt munkatábor⁴ ezek közül legalább négy kritériumnak megfelel. A táborok mindenképp a gyanúsaknak ítélt és ezért a társadalomból preventív jelleggel eltávolított személyek és csoportok összegyűjtésére szolgált. Emellett a táborok a társadalmi tisztogatás, a terror és az erőszak intézményeként is szolgáltak. Ugyanakkor az ingyen munkaerő alkalmazása a hortobágyi táborokra nem volt érvényes, hiszen az ott dolgozó családok kaptak némi pénzt az elvégzett munkájuk után. Igaz, a mostoha körülmények között az csupán a pusztá túlélésüket biztosította.⁵

Magyarországon 1950–1953 között több tömeges, időben egymást követő kitelepítési hullámról beszélhetünk. A kitelepítések jogi hátterét a két világháború között hozott, hatályban maradt honvédelmi törvényre (8130/1939.ME) és rendeletre (760/1939.BM) hivatkozva hajtották végre.⁶ 1950. június 22–23-án a déli határsávból öt

1 = = Kotek–Rigoulot, 2005: 7.

2 = = Internáló-, koncentrációs, megsemmisítő- és haláltábor. Uo. 15–17.

3 = = Megelőzés, büntetés, a polgári lakosság terrorizálása, ingyen robotoló munkaerő, faji társadalmi tisztogatás, megsemmisítés. Uo. 12–18.

4 = = Árkus, Borsós, Borzas-Mihályhalma, Ebes, Elep, Erzsébetmajor, Kormó-pusztá, Kócs pusztá, Kónya tanya, László major, Lenin tanya, Tedej, Tiszaigar.

5 = = Kotek–Rigoulot, 2005: 14–15.

6 = = A 8130/1939.ME. számú rendelet lehetővé tette mindazok kiltítását, rendőrhatalósági felügyelet vagy rendőrhatalósági őrizet alá helyezését, akiknek bizonyos községben vagy az ország bizonyos részeiben történő tartózkodását aggályosnak vagy gazdasági okból károsnak minősítették. Mindezek szabályozását a 760/1939. számú rendelet utalta a belügyminiszter hatáskörébe. Palasik, 2015: 1372.

kijelölt gyűjtőállomásról⁷ szállították el az első családokat Borzas, Kónya, Árkus zárt munkatáboraiiba. Számuk a nyár folyamán 7 289 főre emelkedett.⁸ A „*legkoncentráltabb politikai indíttatású akcióra*” 1951 nyarán a budapesti kitelepítések alatt került sor. Ekkor mintegy 12 700 budapesti lakos kényszerlakhelyét jelölték ki kelet-magyarországi falvakban.⁹ Az akciókat 1952 nyarától a „szocialista beruházások” környékén található nagyobb ipari városokra is kiterjesztették. Az 1953-as amnesztiarendelet hatályba lépése után – ugyancsak az 1939-es törvényre hivatkozva – a hatóságok továbbra is éltek a kitelepítés, kitiltás lehetőségével. A kényszerlakhely kijelölése gyakorlatilag teljes vagyonek Kobzással járt és határozatlan időre szolt. „*A kitelepítési végzésen ugyan szerepelt fellebbezési lehetőség, amellyel mentességet lehetett kérvényezni, azonban a fellebbezésnek halasztó hatálya nem volt.*”¹⁰ A lakóhelyről kitiltó határozat ellen csak kevesek kaptak mentességet, az esetek többségében a kérelmeket elutasították. A tömeges elhurcolások korabeli megnevezése az „*internálásszerű kitelepítés*” volt.¹¹ A munkatáborok fedőneveként a „*szociális tábor*” kifejezés is ismeretes.¹²

A hortobágyi táborokat szögesdróttal körülvett „k-örsök”, kutyás rendőrök őrizték. Az ide kényszerített családokat a korábban haszonállatok éjszakai elszállásolására szánt fűtetlen hodályokban, barakkokban helyezték el, a legalapvetőbb egészségügyi ellátás és higiéniai feltételek biztosítása nélkül. Az élmezést a munkáért kapott kevés pénzből kellett megoldaniuk, a munkaképtelenek (öregék, gyerekek) ellátása a családtagokra és a kitelepítettekre hárult. A tábor területét csak az őrparancsnok engedélyével lehetett elhagyni. A levél és csomag kedvezménynek számított: az őrparancsnokon múlt annak engedélyezése vagy megvonása.¹³ A munkaképes felnőttek és a 12-14 éven felüli gyerekek a Hortobágyi Állami Gazdaság telephelyein, földjein dolgoztak, és a számukra kijelölt munkákat kötelesek voltak elvégezni.¹⁴ A szabályok megszegőit fenytéssel, kihágási büntetéssel vagy internálással sújtották. Az internálótáborokban a rabok helyzete még ennél is rosszabb volt. Kistarcsán a túlsúfolt cellák, az alultápláltság és a „nem kezelt” betegségek mellett az internáltakkal szemben alkalmazott fizikai erőszak is mindennapos volt.

A hortobágyi táborokba 1952-ig szállítottak kitelepített személyeket. Létszámuk ekkor már elérte a 10-15 ezer főt. Voltak közöttük „*fehéremigráns oroszok, államtitkok kiadásáért vagy disszidálási kísérletért ideszállítottak, vidéki pártmunkások, egyszerű köztörvényes bűnözők, volt nyilaskeresztesek és menekült görög partizánok is.*

7 = = Szeged, Kiskunhalas, Pécs, Kaposvár és Zalaegerszeg.

8 = = Hantó (szerk.), 2006: 36.

9 = = Bank–Gyarmati–Palasik, 2012: 52.

10 = = Széchenyi, 2008: 157.

11 = = Bank–Gyarmati–Palasik, 2012: 49, 51.

12 = = Ember, 1981: 6.

13 = = Hantó (szerk.), 2006: 34.

14 = = Aratás, cséplés, gyapotszedés, rizsaratás, répaszedés, vagonkipakolás, útépités. Uo. 182.

*A sokféle eredet ellenére a táborrendszer lakóinak túlnyomó többsége magyar származású parasztember volt.*¹⁵ A táborba érkezők összes iratát elégették. A személyi adataik megsemmisítésével teljesen kiszolgáltatottá vált családok hitelt adtak azoknak a rémhíreknek, miszerint „a táborlakókat Szibériába viszik, Hortobágy csak egy átmeneti állomás.”¹⁶

== A görög politikai emigráció (1948-1954)

A görögországi polgárháború legforróbb évében, 1947-ben a Kommunisták Magyarországi Pártja (KMP) a görög kommunisták támogatására felállította a „Nemzeti Bizottság a Görög Nép Megsegítésére” nevű szervezetét. A kampánymozgalom jelszavai – „*El a kezekkel Görögországtól!*” vagy „*A Görög nép ügye, az egész haladó nép ügye!*” – jól mutatják, hogy a KMP a görög ügyet a nemzetközi kommunista mozgalom szerves részének tekintette.¹⁷ A görög polgárháború befejező szakaszában a Szovjetunióba és a kelet-európai országokba érkező politikai menekültek száma elérte a 60 ezret. Továbbá ugyanennyire tehető a Jugoszláviában letelepedő görögországi szláv-macedónok száma is. A legnagyobb emigráns közösség – amely a húszezer főt is meghaladta – a Szovjetunió belső-ázsiai városába, Taskentbe került.¹⁸ A Görög Kommunista Párt (GKP) harmadik ülészakán elhangzottak szerint azoknak a menekültek száma, akik a pártvezetés felszólítására hagyták el Görögországot, 55 881 fő.¹⁹ Az 1950-es években Magyarországon szerveződő baloldali és kommunista elkötelezettségű emigráns csoportok közül összlétszámában a görög politikai emigránsok száma volt a legmagasabb.²⁰ 1948 áprilisa és 1952 végéig Magyarországra kerülő felnőtt menekültek létszáma 5459 fő, s velük érkezett 2860 gyermekkorú menekült is.²¹ A Szovjetunió és a kommunista országok közötti családgyesítések (1953–1954) és az első repatriálás (1953) következtében ez a szám fokozatosan csökkent. A menekültek életét a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) és a GKP Központi Bizottsága irányították. A családok többsége a nehéz életkörülmények ellenére jól alkalmazkodott az új városi életformához és a gyári munkához. A pártiskolai oktatásuk és a kádérképzésük mellett folyamatos feljegyzések készültek a görög menekültek általános hangulatáról, politikai megnyilvánulásairól. A cél a párthűtlenek kiszűrése, velük szemben különböző szankciók alkalmazása (figyelmeztetés, alacsonyabb munkakörbe helyezés, vidéki munkahelyre küldés, kizárás a pártból), adott esetben a görög közösségekből történő eltávolításuk volt. Kitelepítéssel és internálással csak egy kisebb csoportjukat sújtották.

15 == Szántó, 1989: 18.

16 == Hantó (szerk.), 2006: 229.

17 == Fokasz (szerk.), 2006: 18.

18 == Szidiropulosz, 1990: 41.

19 == Papathanaszou, 2006: 129.

20 == Összlétszámát tekintve a jugoszláv politikai emigránsok és a spanyol polgárháborús menekültek száma ennél jóval kisebb volt. Vukman, 2017: 127–128.

21 == MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 47. Jelentés a görög emigránsokról. 1953. március 12.

A politikai menekültek kiszolgáltatottságát jól érzékelteti, hogy azok éppen a polgárháborús megtorlásoktól való félelmükben hagyták el hazájukat. A harcok első évében, 1946. május 4-én a görög Tsaldaris-kormány bevezette a „közigazgatási száműzetés” intézményét. A közrendet és a közbiztonságot érintő rendkívüli óvintézkedésről szóló hírhedt 3. rendelet halálbüntetéssel sújthatott bárkit, aki lázadással, fegyveres csoportosulásban való részvétellel, kommunista eszmék terjesztésével vagy hasonló tevékenységgel volt vádolható.²² A rendelet lehetővé tette, hogy a közrendre veszélyesnek ítélt személyeket (időseket, férfiakat, nőket, kiskorú gyerekekkel együtt) mindenféle vádemelés nélkül deportálják. Az Országos Szolidaritás (Ethnikis Allylengis) nevű szervezet adatai szerint a deportáltak száma 1947. január és február között 5809 fő (4816 férfi, 853 nő és velük együtt 140 gyerek) lehetett.²³ Az egyik leghírhedtebb táborat Makroniszosz szigetén állították fel. Ez a hely 1947–1950 között a katonák és a civil politikai foglyok átnevelő táborként működött.²⁴ A nőket ugyancsak ide, illetve Hiosz szigetére vagy a trikeri táborba zárták.²⁵ A görög szigetek zárt táboraiba a görög junta bukásáig (1967–1974) száműztek politikai foglyokat, „nemcsak kommunistákat, hanem egyszerű szimpatizánsokat, demokratákat, pacifistákat is, összesen 30 ezer embert. Egyesek szerint 50 ezret deportáltak a kopár szigetekre, ahol alkalmi táborokban helyezték el őket.”²⁶ A potenciális ellenfelek elkülönítése, mint „kollektív büntetés”, a hidegháborús politika részeként tehát a jobb- és a baloldalon is működött.

== Görög családok a zárt munkatáborokban

A görög menekültek kitelepítéséről és annak körülményeiről ma is keveset tudunk. Az elszenvedők nem beszéltek a velük történekről, aminek számos oka lehetett. Ezek közül a legnyomósabb annak a titoktartási nyilatkozatnak a betartatása volt, amelyet mindenkivel aláírtattak a szabadulása után, és amelynek a megszegése újabb többéves

22 == Lazu, 2006: 197–198.

23 == Petropulosz Jorgosz: Jinekesz exoríá hrónia tu emfilíu. (Nők száműzetésben a polgárháború éveiben.) <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=4400942> (utolsó letöltés: 2021. november 17).

24 == 1947-ben először a hadsereg gyanús katonáit szállították ide azzal a céllal, hogy eltávolítsák onnan a baloldali szimpatizánsokat és a Görög Felszabadítási Front korábbi tagjait. Ezeket a katonákat úgynevezett „Alfa”, „Vita” és „Gamma” elnevezésű különleges katonai zászlóaljakra különítették el. A sziget északi részében 1948 novemberében a katonai tábor mintájára egy speciális büntető- és átnevelőtábort állítottak fel. A táborok irányítását 1949 októberétől – a polgárháború befejezése után – a görög hadsereg vezetésével a Makroniszoszi Átnevelő Központ (*Organizmosz Anamorfortirion Makroniszou*, OAM) vette át. A végső cél a foglyok pszichikai és fizikai erőszakkal történő politikai átnevelése és az ún. „megbánó nyilatkozat” (*diloszi metanoiasz*) aláíratása volt. Lásd Voglis, 2004: 112–135, 153–163. Makroniszoszi Pszifako Muszio (Makroniszoszi Digitális Múzeum) <https://www.makronissos.org/psychologi-via> (utolsó letöltés: 2021. november 17).

25 == Sztaveri, 2006: 9–13.

26 == Kotek–Rigoulot, 2005: 473–477.

börtönbüntetést helyezett kilátásba. A görög és a magyar pártvezetés a kitelepítésekkel kapcsolatos irataiban a „kitelepítés”, „internálás”, „deportálás” kifejezéseket felváltva használta, és a táborokban tartózkodó görög személyekről eltérő létszámadatokat közölt. A kutatást az is megnehezítette, hogy az idegen hangzású görög neveket gyakran félreértették és elírták. A következőkben a helyes névformát közöljük, a hibás névalakot lábjegyzetbe tettük.²⁷ Interjú a kitelepített görög állampolgárokkal a témában nem készült, ezért az alábbi közlemény főleg levéltári forrásokra és a magyar kitelepítetteknek a görögökről írt néhány soros visszaemlékezéseire hagyatkozik.

Gálszécsy András, a Magyar Köztársaság nyugalmazott minisztere (egykori kitelepített) a 2000. június 21-i levelében a borzas-mihályhalmi táborban egykor raboskodó görögökről a következőt írta: „...*azok a polgárháború elvesztése után Magyarországra emigrált kommunisták vezetői közül kerültek ki, akik valamilyen összetűzésbe keveredtek Rákosival.*”²⁸ Látni fogjuk, hogy nem csak róluk volt szó. Mégis, a legfontosabb szempont, amely alapján a GKP megkülönböztette egymástól a menekülteket, a párttagságuk volt. A munkaképes és munkaképtelen görög emigránsokról készült kimutatás – amely a Hortobágyot a családok lakóhelyeként tüntette fel – összesen 43 görög személyt említ meg, ebből 30 párttag, 13 pártonkívüli, 1 rokkant.²⁹ Az MDP Központi Vezetősége Nemzetközi Kapcsolatok Osztályának 1951. november 12-én küldött jelentésében az olvasható, hogy az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) 18 ellenséges elemet emelt ki a budapesti görög közösségből és deportált Hortobágy környékére.³⁰ Egy, a hortobágyi zárt táborokban lévő görögökről készült másik kimutatásban 17 név szerepelt (10 férfi és 7 nő).³¹ Egy következő hiányos, kézzel írt szövegben 8 még „szabadon levő” férfit, további 7 kitelepített férfit és 4 női hozzátartozót említ meg.³² A hortobágyi Árkus, Kónya és Borzas-Mihályhalma munkatáborokba 1950 nyarán a délnyugati határövezet falvaiból kitelepített családok kerültek. 1951 augusztus és szeptember között ide szállították azokat a görög politikai menekülteket is, akiket az ÁVH beosztottjai a budapesti Kőbányai úti görög kolóniából hurcoltak el az éjszakai órákban. Az 1990-es években interjú készült egy itt élő férfival, aki így nyilatkozott: „*éjnek idején összegyűjtöttek a dohánygyárban hatvan embert, akiket internálták. Szomszédaink közül is elvittek néhányat, epirusziak voltak, fogalmuk sem volt, miért és hová viszik őket. Később Szamaraszt, Kuvalaszt és másokat internálták Szol-*

27 == A helyes névalakokat az internált görögökre vonatkozó tájékoztató adatok segítségével végeztük el. Az újjörög–magyar fordítás Somos Károly munkája. MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 11. és 39–40. 1953. január 24.

28 == Hantó (szerk.), 2006: 214.

29 == MNL OL XXVIII-J-5. Kimutatás a munkaképes és munkaképtelen görög emigránsokról, 1950. július 8. Idézi: Szidiropulosz, 1997: 189.

30 == MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 49. Feljegyzés, 1951. november 12.

31 == ÁBTL 4.1. A-507. 62–67. Kimutatás a hortobágyi táborokban lévő görög kitelepítettek-ről, 1952. július 1.

32 == MNL OL M-KS 276-98. 135. őe. 35-42. Kézzel írt, hiányos jelentés, dátum nélkül.

nok környékére, nem lehetett elhagyni a tartózkodási helyüket.”³³ Az árkusi táborban időközben két gyerek is született, így a görögök száma tovább emelkedett. Itt kiemelnénk, hogy az elhurcolt családok kiskorú hozzátartozóit a görög gyermekmenekültek számára fenntartott gyermekotthonokban helyezték el. A kivételt a kitelepítés alatt született két csecsemő jelentette. A fenti névlisták, továbbá Varga Albert és Hantó Zsuzsa névjegyzéke alapján a tanulmány végén egy névsort közlünk a kitelepítésre ítélt görög állampolgárokról.

A görög menekültek az emigráció korai szakaszában jórészt fizikai munkásként dolgoztak a budapesti gyárakban. A munkakörüket egyes esetekben feltüntették a személyes adataik között. Itt-tartózkodásukat saját elmondásuk szerint „átmeneti állapotként” élték meg. A magyar nyelvet nem beszélték, elhurcolásuk okát nem ismerték. Többségük Görögország határmenti területeiről (Makedónia, Epirusz) származott. Itt külön kiemelnénk a kitelepített és a Kistarcsára internált görög férfiak egy csoportját, a görögországi szigetekről származó tengerészeket.³⁴ Ezek a férfiak a polgárháború alatt a Görög Demokratikus Hadseregben (GDH) harcoltak, vagy a GKP közvetítésével nyugat-európai országokból 1949 nyarán érkeztek Magyarországra. Céljuk különböző illegális feladatok elvégzése és a Görögországba történő visszajutásuk volt, amire már nem kerülhetett sor, mivel a harcok 1949 szeptemberében a GKP vereségével végleg befejeződtek. Ezek a férfiak már nem tudtak visszajutni sem Nyugat-Európába, sem Görögországba, itt pedig hamar összeütközésbe kerültek a görög és a magyar pártvezetéssel. Az első csoportjukat 1950 januárjában internálták Kistarcsára. A következő évben került sor a kitelepítésükre is.

A kitelepítések okaként a legkülönbözőbb tevékenységet jelölték meg. A kitelepítésre váró és a már kitelepített személyekről írt tájékoztató jellemzésben a következő olvasható: „*Maraveliasz Nikosz (hajóskapitány) háborús jelszavakat hangoztatott. Felbízta a tengerészeket, hogy könnyebb munkát kérjenek és kompromittálják a pártot.*” Azaz ő nem annyira ellenséges, mint inkább elégedetlen volt. Másoktól ez már nem mondható el: „*Mamudisz Franceszkosz munkahelyén a magyarok között a »népi demokrácia« ellen uszított. Arra biztatja a görögöket, hogy költözzenek ki a Kőbányai telepről és lakjanak a városban. [...] Petropulosz Sztavrosz Tito mellett beszélt, Mekrasz Anasztaszisz Tito rendszere mellett végzett propagandát. Rakovitsz Jannisz testvérét, mint Tito emberét, a Görög Demokratikus Hadsereg kivégezte. Testvére kivégzése miatt neheztelt a pártra. Szobája görög pártellenes elemek gyülekezőhelye volt, ahol a jugoszláv rádió adását hallgatták.*” A jelentés Kakurisz Panajiotiszt az egyik legveszélyesebb személyként tünteti fel, akit ezért folyamatos megfigyelés alatt tartottak. Állítólag azt mondta, hogy „*Magyarországon nem volt földreform, hanem a földet az állam vette el, a parasztok szenvednek, az angol és a francia parasztok többet keresnek, és hogy az amerikai alkotmány a világ legdemokratikusabb alkotmánya.*” Karangulasz Szpi-

33 = Szidiropulosz, 1997: 137.

34 = Az eddig feltárt adatok szerint a Hortobágyra kitelepített és a Kistarcsára internált tengerészek száma összesen 10 fő.

rosz ugyancsak „*demokráciaellenes jelszavakat hangoztatott.*” A jelentés szerint mindketten a Palaszkasz-féle csoporthoz tartoztak.³⁵

Palaszkasz Panajiotisz³⁶ nevét a további iratokban Balaszkasz Petrosz néven találjuk meg. Felesége, Balaszkasz Alexandra vezeték- és keresztnévét többször is elírták.³⁷ A görög származású, amerikai állampolgárságú házaspár feltételezésünk szerint polgárháborús menekült rokonok felkutatására érkezett Magyarországra. Itt, mint amerikai görögök, rögtön gyanússá váltak. A Balaszkasz házaspár amúgy sem szimpatizált a kommunista rendszerrel. Megpróbáltak kapcsolatba lépni külföldi szervezetekkel, hogy rokonaikat kijuttassák az országból. A Kőbányai úti dohánygyári lakóhelyükön, amely a görög menekültek átmeneti elhelyezésére szolgált, megismerkedtek más, a helyzetükkel szintúgy elégedetlen személyekkel. A görög férfiak egy csoportja, elmondásuk szerint, megbánta, hogy elhagyta Jugoszláviát, és Magyarországra jött. Ezekre a beszélgetésekre felfigyelt a görög pártvezetés, és a csoport tagjait megpróbálta eltávolítani a budapesti görög közösségből. A módszer a megfélemlítést is szolgálta. Ezeket az úgynevezett „pártellenes” személyeket kémkedéssel, a kommunista vezetők szidalmazásával, a népi demokrácia elleni uszítással, rémhírterjesztéssel vagy a Tito-rendszer mellett végzett propagandamunkával vádolták meg. Amint azt a fenti idézet is igazolja, egyes esetekben ez igaz is volt. Kitelepítésükre 1951 augusztusában került sor.³⁸

== Élet a táborban

A hortobágyi munkatáborokat az különböztette meg az internáló- és kényszermunkatáboroktól, hogy az itt tartózkodó személyek közvetlen családtagjai is a munkatáborokban tartózkodtak, a lelki és a fizikai megpróbáltatásokat így az egész család elszenvedte. Az árkusi táborban az „*öregekkel ordítottak, meneltették őket, miközben énekelniük kellett*” – emlékezett Varga Albert.³⁹ „*Legjobban a gyerekek szenvedtek a táborban. Meg sem értették, hogy miért kell itt lenniük. Nem volt olyan gyerek, aki nem volt büntetve. [...] A tábor körül festve volt egy fehér vonal, azt nem lehetett átlépni, csak munkába menet és jövet. Volt egy házaspár, nekik volt egy kisgyermekük, az édesanyja vigyázott rá. A gyermek labdája átgurult a fehér vonalon, a gyerek érte futott. Az anyát este behívták az őrre és meggumibotolták*” – mesélte egy másik kitelepí-

35 == MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 11. és 39–40. A kitelepített görögökre vonatkozó tájékoztató adatok. 1953. január 24.

36 == A görög férfinak valószínűleg két keresztnéve lehetett, azokat felváltva használta.

37 == A házaspár neve Boloszkár Péter és Boloszkár Péterné formában is olvasható. A nő neve másutt Balaskas Alexandria változatban is feltűnik. Hantó (szerk.), 2006: 214., 486.

38 == MNL OL M-KS 276-98. cs. 127. őe. 34–41. A Görög Kommunista Párt javaslatai. Kézzel írt, dátum nélküli feljegyzés.

39 == Varga Albert visszaemlékezése. Hantó (szerk.), 2006: 189.

tett.⁴⁰ Az üvöltözés, szidalmazás, fenytés tehát hozzátartozott a mindennapokhoz: „Ha az őrs épülete előtt szólt a tangóharmonika, akkor kerestük, ki hiányzik a családból, mert tudtuk odabenn valakit vernek. A muzsikaszó azért kellett nekik, hogy mi ne halljuk a jajgatást.”⁴¹

A görög kitelepítettek helyzete speciálisnak tekinthető. Nem voltak magyar állampolgárok, és mint politikai menekültekkel a táborparancsnokságnak el kellett tudnia számolni velük a görög és a magyar pártvezetés felé. A munkatáborokban elszenvedett nehézségeik ellenére a görögökkel szembeni bánásmód a többi kitelepített-höz képest kevésbé volt durva. Varga Albert visszaemlékezésében a következőt írja le: „Ezekkel a görögökkel aztán sok baja volt az őrségnek. Nem tudtak parancsolni nekik, ha kedvük volt, dolgoztak, ha nem, csak feküdtek a szobában. Velünk nagyon barátságosan viselkedtek a görögök. Gyuri, a tanár, sokat volt közöttünk, barátkozott, a hazájáról mesélt. A szabadságharcról azonban, hiába faggattuk, nem akart beszélni.”⁴²

Mint említettük, „halmazati büntetésként” a kitelepített családok idős tagjait, a nőket és a gyerekeket is a táborokban tartották, a férfiakat több esetben internálták. Balazskasz Petroszt és feleségét – akiről már szó esett – 1951 augusztusában más görög személyekkel együtt telepítettek ki a borzas-mihályhalmi táborba. Fiúgyermeküket görög gyerekotthonban helyezték el. Schleining Károly kitelepített elmondása szerint az asszony angol nyelvleckéket adott a táborlakóknak. „Ez az Alexandra a férjével együtt az USA-ból jött, az apja gazdag hajókereskedő volt. Akkor volt a görög forradalom, azt leverték, és sokan elmenekültek a különböző szocialista országokba. Ez az Alexandra eljött megnézni a testvéreit. Nagyon szomorú volt, mert idejött, és el-lenségként hurcolták el, mindig mondták, hogy ők nem ezért adták életüket és vérüket. A kislányukat⁴³ is elvették tőlük, valami gyerekintézménybe vitték. A férje nagyon féltékeny volt, hogy angolra tanít minket. Aztán az ávo megtudta, hogy itt történik valami angoltanítás, és egyszer csak elvitték őket.”⁴⁴ Balazskasz Petroszt 1951. december 4-én az ÁVH más őrizeteseikkel együtt a kistarcsai internálótáborba szállította.⁴⁵ Felesége ezután az árkusi táborba került.⁴⁶ A férfi internálása 1953 októberében szűnt meg. Az 1953. augusztus 21-én a Magyar Népköztársaság Belügyminisztériumának címzett levelében kérvényezte családegyesítését, a dohánygyárba történő letelepedését és munkavállalását. A kérelem szövege szerint felesége a Nádudvar melletti táborban,

40 = Esküdt Béla visszaemlékezése. Uo. 192.

41 = Varga Albert visszaemlékezése. Uo. 188.

42 = Uo. 138.

43 = Pontosabban: a fiúgyermeküket.

44 = Idézi Kiss–Linding–Schleining, 2005: 92.

45 = ÁBTL 2.1. M-1215. Napi jelentés. Kistarcsa, 1951. december 4.

46 = A görög nő neve szerepel az árkusi kitelepítettek névsorában is. Hantó (szerk.), 2006: 214.

fia a Balatonalmádi görög kolónia iskolájában tartózkodik.⁴⁷ A házaspár további soráról nincsenek adataink.

A görögök közül többen a kihallgatásukat kérték, hogy megtudják, miért zárták őket a munkatáborokba. A borzas-mihályhalmi táborba kitelepített öt görög azt hangoztatta, hogy „Magyarországon fasizmus van, nem demokrácia, mert ők a szabadságért harcoltak, és istállóba helyezték el őket, jöjjön oda Rákosi és Sztálin, ők ugyanis rövidesen meg fogják szökni.”⁴⁸ Petropulosz Sztavroszt⁴⁹ feleségével együtt hurcolták el az árkusi táborba. A jelentés szerint öt gyermekét görög gyerekotthonban helyezték el. A férfi „állandóan azt hangoztatja, hogy mennyit szenvedett a hazájáért, mint partizán. Több esetben kérte a rendőrőrstől, hogy tegye lehetővé az ÁVH-nál való kihallgatását, mert ő nem bűnös, nem tudja, miért van kitelepítve.”⁵⁰

Egyes esetekben a görög férfiak megtagadták a munkát, vagy a többi táborlakóval verekedést provokáltak. Ilyenkor az elégedetlenkedőket másik táborba szállították. 1952. május 20-án Kónyáról két görög férfi és egy nő érkezett az árkusi táborba. „Kalkopolusz György⁵¹ görög állampolgár az elmúlt hó folyamán egy másik telepessel összeszólalkozott, megfenyegették egymást verekedést akartak kezdeni. Izgága magatartása miatt az árkusi táborba lett áthelyezve családjával, Fotopulosz Nikolos[szal]⁵² és Dani Anasztáziával együtt.”⁵³ Többen szökést kíséreltek meg. Megpróbáltak Budapestre jutni, hogy tisztázzák helyzetüket és a kitelepítésük okait. Szalamosz Kosztasz árkusi kitelepített „egy nap eltűnt a táborból, megszökött. Volt nagy vizsgálat, kihallgatás náluk, de nem ismerték el, hogy tudtak volna Koszta[sz] szökési tervéről. Ettől kezdve jobban figyelte őket az őrség, állandóan ellenőrizték, hogy megvannak-e.”⁵⁴

A borzas-mihályhalmi táborban tartózkodó Karangulesz Szpiroszról⁵⁵ írt jellemzés szövege szerint a férfi magát öntudatos kommunistának és partizánnak tartotta. Több esetben kérte, hogy vezessék a GKP magyarországi megbízottjához, mert nem tartotta magát bűnösnek, és valamiféle bosszú áldozata lett. Liadidisz Attanasziusról követelte, hogy kitelepítését szüntessék meg, és állandóan szökéssel fenyegetőzött.⁵⁶ A két férfi 1952. október 11-én a borzasi táborból megszökött. Vörös Istvánné egykori

47 = = ÁBTL 4.1. A-507. 47. Balaskas Péter letelepedési kérelme, 1953. augusztus 21.

48 = = MNL OL XIX-B-1-j-69-00369/1951. Jelentések a zárt táborok állapotáról, az ott elhelyezettekről.

49 = = Keresztnevét hibásan Sztavárosznak írták.

50 = = ÁBTL 4.1. A-507. 64. Kimutatás a hortobágyi zárt táborokban levő görög kitelepítettekről, 1952. június 1.

51 = = Eredeti neve: Kalkopulosz Jorgosz.

52 = = Eredeti neve: Fetopulosz Nikolaosz.

53 = = MOL OL XIX.-B.-J-j 42. d. 140. 0012. Idézi: Hantó (szerk.), 2006: 214.

54 = = Varga, 2005: 138.

55 = = Nevét hibásan Karanyulesz Szpirosznak írták.

56 = = ÁBTL 4.1. A-507. 64. Kimutatás a hortobágyi táborokban levő görög kitelepítettekről, 1952. június 1.

kitelepített a két férfiról a következőket mondta: „...nem Debrecen, hanem Tiszafüred felé mentek, oda is értek, csak ott a magyar nyelvtudás híján – ez volt az áruló jel – a rendőrség elfogta őket. Vissza azonban nem kerültek a táborba.”⁵⁷ További adatok hiányában feltételezhető, hogy a két szökött férfi a Mosonyi utcai fogházba került, ahol, az ilyen esetekben megszokott módon, fél évre internálták őket. A kistarcsai internálótábor foglyai között azonban nem szerepel a nevük.

= = = Nők és rokkantak

A görög nőket nem terhelő adatok miatt, hanem kitelepített férfi családtagjaikkal való rokonságuk okán zárták munkatáborba. A róluk szóló jelentésben a következő olvasható: „Niku Olga és testvére Kuka Hriszula⁵⁸ a mozgalmat nem szereti, mivel apjukat, mint ellenséges elemet a Görög Demokratikus Hadsereg katonái kivégezték.” „Dani Anasztázia azt hangoztatja, hogy sok a munka, kevés a pénz.”⁵⁹ A táborvezetés a nők munkához való hozzáállását ítélte meg a legpozitívabban. A rájuk bízott feladatokat mindenkor elvégezték, a tábor rendjét igyekeztek betartani. Dani Anasztázia „a táborban a munkához való viszonya a lehető legjobb, mint baromfigonozó munkáját igen jól, eredményesen végezte. Magatartása ellen semmilyen téren kifogás nem merült fel.” Niku Hriszula húgával, Niku Olgával került a táborba: „Kitelepítése óta szorgalmas jó munkát végzett, sok esetben saját maga jelentkezett munkára. Magatartása minden tekintetben jó volt.”⁶⁰ A róluk készült jellemzéshez hozzátehetjük, hogy a menekült nők korábbi vidéki életmódja, a görögországi falvakban szerzett munkatapasztalataik is segítették őket abban, hogy az új környezetükhöz alkalmazkodni tudjanak, és a rájuk bízott feladatokat jól végezzék el.

Az árkusi táborban két gyerek született. Rakovitisz Jannisz⁶¹ és felesége, Damu Szófia 1950 nyarán kerültek a táborba. A görög nő gyermeke születéséig a növénytermesztő brigádban dolgozott, utána háztartási munkát végzett.⁶² Niku Olga 1952-ben férjhez ment Maraveliasz Nikosz⁶³ kitelepítettéhez. Házasságukból 1952-ben lánygyermek született. Maraveliasz Nikosz a polgárháborús harcokban súlyos fejsérülést szenvedett, a GĐH többi sebesült katonájához hasonlóan őt is repülővel szállították Albá-

57 = = Hantó (szerk.), 2006: 329.

58 = = Lánykori neve Niku Hriszula.

59 = = MNL OL M-KS 276-98. 127. óe. 39. A GKP Magyarországi Pártszervezetének Pártbizottsága, az MDP KV Budai Károly elvtársnak. A Hortobágyra internált 15 görögre vonatkozó adatok. 1953. január 24.

60 = = ÁBTL 41. A-507. 63. Kimutatás a hortobágyi zárt táborokban levő görög kitelepítettekről, 1952. június 1.

61 = = Nevét hibásan Rakowitz János és Rakowitz Jánosné formában írták. Hantó (szerk.), 2006: 479.

62 = = ÁBTL 41. A-507. 63. Kimutatás a hortobágyi zárt táborokban levő görög kitelepítettekről, 1952. június 1.

63 = = Nevét hibásan Maraweliasz formában írták. Árkustanyai névsor, lásd: Hantó (szerk.), 2006: 478.

niából Magyarországra. A férfit súlyosan rokkant állapota ellenére Árkusra hurcolták. Varga Andor könyvében a görög férfiről a következőt olvashatjuk: „*A fejében maradt szilánk, amit nem tudtak kioperálni, időnként elmozdult. Olyankor rájött a rosszul-lét, pillanatok alatt olyan lett, mint egy megvadult bika, tört-zúzott, vezényszavakat kiabált, a földön fetrengett, verejtékben úszott. Volt harcostársa, Szkepatarisz György⁶⁴ civilben tanár, egy kicsit tudott magyarul, ő fordította le nekünk a szavait. Semmit sem tehattünk, mindenki félrehúzódott az útjából, amíg magához nem tért, a rendőrök is csak nézték. Amikor aztán jobban lett és megnyugodott, szégyellte magát, de semmire sem emlékezett, maga is segített rendbe rakni a feldúlt szobát.*”⁶⁵ A róla szóló jelentés csendes, zárkózott férfiként írja le, aki a munkáját a legjobb tudása szerint végezte el.⁶⁶

Petropulosz Sztavroszné⁶⁷ 1951. december 23-án megszökött a kónyai zárt táborból. A Budapesti Rendőrkapitányság a lányánál találta meg, és elrendelte az internálását.⁶⁸ A szökésének az oka minden bizonnyal az lehetett, hogy szeretne volna gyermekeit meglátogatni karácsony előtt a Kőbányai úti görög kolóniában. Az asszonyt 1952. február 9-én kihallgatták. A jegyzőkönyve hiányos maradt, mivel „*macedóniai nyelven beszél és magyarul nem ért.*”⁶⁹ Tolmács jelenlétét nem tartották szükségesnek, mivel internálása már folyamatban volt. 1952. március 3-ig tartózkodott a Mosonyi utcai Fogház és Toloncházban, mint internált. A magaviseletét tárgyaló jelentés szerint „*fényítve nem volt. Jelenleg a Bernátkúti állami gazdaságban dolgozik. Munkához való viszonya jó. Teljesítménye 100%. Magaviselete ellen kifogás nem merült fel.*”⁷⁰ A görög állampolgárságú, szláv-macedón nemzetiségű nő polgárháborús menekültként érkezett férjével és gyerekeivel Magyarországra. Az 1950-es évek elejéig a budapesti görög kolónia zárt közösségében élt, ahol ebben a korai időszakban a görög és a macedón nyelv használata volt az általános. A magyarokkal történő kapcsolattartás ebben a korai időszakban a közös munkahelyekre korlátozódott.

= = = Amnesztia, rehabilitáció

A zárt munkatáborok megszüntetésére 1953. augusztus 3. és október 22. között került sor. A Hortobágy környékén és Szolnok megyében felállított 12 munkatáborban összesen 2 524 család (7 281 személy) kényszerlakhelyhez kötöttségét szüntették meg.⁷¹ A szabadulókat ekkor újabb szankciókkal sújtották, mivel a délnyugati határövezetbe és a kiemelt városokba a családok többsége nem térhetett vissza. Hasonló intézkedés

64 = = Eredeti görög neve: Szkeotalisz Jorgosz.

65 = = Varga, 2005: 138.

66 = = ÁBTL 4.1. A-507. 62. Kimutatás a hortobágyi táborokban levő görög kitelepítettekről, 1952. június 1.

67 = = A nő férjezett nevét tévesen Petropólus Favarozsnének írták.

68 = = ÁBTL 4.1. A-507. 72. Rendőrhatósági őrizet alá helyezési javaslat, 1951. január 2.

69 = = Uo. 74. Rendőrhatósági őrizet alá helyezési javaslat, 1952. február 9.

70 = = Uo. 78. Jelentés Petropulosz Sztavroszné magaviseletéről, 1952. szeptember 8.

71 = = Uo. 162. Jelentés a hortobágyi zárt táborok megszüntetéséről, 1953. október 24.

történt a görögökkel szemben is. A görög pártvezetés szerint a kitelepítetteket olyan vidéki ipari központokba kell átköltöztetni, ahol már dolgoznak görögök és ahol a pártvezetés figyelemmel tudja tartani őket.⁷² Győre József belügyminiszterhelyettes Nagy Imrének, a Minisztertanács elnökének, és Farkas Mihálynak, a Központi Vezetőség titkárának címzett levelében kiemelte, hogy a Hortobágyra kitelepített görög állampolgárok kényszerlakhely-feloldását azzal a feltétellel javasolja, hogy azok ne mehessenek vissza a budapesti Kőbányai úti görög kolóniába és Beloianisz faluba.⁷³ Az MDP Központi Bizottságának Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya 1953. augusztus 22-én újból elküldte a hortobágyi telepen levő 17 görög kitelepített névsorát jellemzés és intézkedés céljából. Új tartózkodási helyüket Miskolcon, Ózdon, Sztálinvárosban (ma Dunaújváros) és Tatabányán jelölték ki. A pesti görögök közül elsőként 4 személy kényszer-tartózkodási helyhez kötöttségét oldották fel. Vitoglu György és Balaszkasz Alexandra Árkustanyán maradt, és tovább dolgozás céljából egyéves szerződést kötöttek az árkusi gazdasággal. Niku Hriszula és Dani Anasztázia sem hagyta el a tábort, ők meg akarták várni a többi görög társuk szabadulását, hogy együtt távozhassanak onnan.⁷⁴

Három egykori árkusi kitelepített, Kole Fote (előző neve Fetopulosz Miklós), Petkovszki Kzsitin (korábban Petropulosz Sztavrosz) és felesége, aki később elhagyta Magyarországot és Jugoszláviában telepedett le, 1966 októberében erkölcsi rehabilitálást és anyagi kártalanítást kért.⁷⁵ A három személyt 1951. augusztus 21-én a Kőbányai úti kolóniáról telepítették ki Kónyára. Beadványukat a Belügyminisztériumban megvizsgálták és megállapították, hogy az internálás, illetve a kitelepítés okára vonatkozó adatok és anyagok nem állnak sem a BM, sem a Hajdú-Bihar Megyei Rendőrfőkapitányság rendelkezésére. A kivételt a Petropulosz Sztavrosz né szökésére vonatkozó akta jelentette.⁷⁶

Az állambiztonság vezetőjének címzett feljegyzés szerint a görög emigránsok internálásáról tudott Farkas Mihály, a párt illetékes titkára, és Nagy Imre, a Minisztertanács elnöke is. Utaltak arra is, hogy ebben az időben nevezettekén kívül jelentős számú görög emigráns volt internálva és kitelepítve. Amennyiben a szükséges erkölcsi rehabilitáción túl anyagi kártalanításra sor kerül, azt javasolják megfontoltan végezni, mert várható, hogy a többiek is hasonló kérelemmel fognak a párthoz fordulni.⁷⁷ A fenti három személy kérelmével kapcsolatos további iratokat nem találtunk. Görög politikai emigránsok rehabilitációjára csak nagyon ritkán került sor. Három esetről

72 = = MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 11. Az internált görögökre vonatkozó tájékoztató adatok, 1953. január 24.

73 = = ÁBTL 4.1. A-507. 60–61. Nagy Imre és Farkas Mihály elvtársnak. Budapest, 1953. augusztus 24.

74 = = MNL OL M-KS 276-98. 127. őe. 245–247. A hortobágyi zárt táborokban levő görög kitelepítettekről adatok, 1953. augusztus 22.

75 = = Látható, hogy görög hangzású neveiket időközben szláv hangzásúra cserélték.

76 = = ÁBTL 4.1. A-1350. 52–53. Feljegyzés, 1966. október 14.

77 = = Uo.

tudunk, amikor elfogadták a rehabilitációs kérelmet. A görög pártbizottságon dolgozó és 1951 októberében Kistarcsára internált három görög személy esetében. Kanaki Parthenát – akinek az ügyét már külön is tárgyaltuk – 1958-ban rehabilitálták. További két személyt 1962-ben.⁷⁸

A kitelepített görögök sorsának feltárása távolról sem befejezett. A kutatást nehezíti, hogy az életrajzi adataik is hiányosak, többségüknél az iratok a nevük mellett csak a születési helyet, évet, valamint az apa nevét tüntették fel. Az ÁVH jelentéseiben általában csak a kitelepítésük okát és a munkához való viszonyukat jegyezték le. Vagyis még mindig keveset tudunk arról, hogy valójában kik is voltak ezek a férfiak és nők. Azonban a jelen írás ahhoz mindenképpen támpontot adhat, hogy az érintettek hogyan élték meg a politikai emigrációjuk korai szakaszát többszörös katasztrofális körülmények között: egy idegen országban, távol a görög menekült közösségektől.

Egy esetben került sor görög civilek (idősek, nők, gyerekek) Görögországba történő visszatelepítésére, 1953-ban. Azok térhettek vissza, akiknek rokonai nem voltak párttagok, és akik nem vettek részt a polgárháborúban a GDR oldalán.⁷⁹ A visszatelepítésről készült végleges kimutatásban 1137 fő szerepel. A kimutatás megjegyzésében az olvasható, hogy eldöntésre vár még 35 büntetett előéletű internált kérdése, akik a közelmúltban szabadultak, és akik szintén vissza akarnak térni Görögországba. A GKP Központi Vezetősége javasolta, hogy ezek a személyek ne térhessenek vissza, mert a görög kormány esetleg felhasználja őket a párt és a népi demokrácia ellen.⁸⁰ Anesztisz Sztavrosz 21 éves politikai menekült férfi esete arra mutat rá, hogy a görögök illegálisan is megpróbálták elhagyni az országot. Anesztisz Sztavroszt az Esztergomi Járási Bíróság Ausztria felé történő tiltott határátlépési kísérlete miatt 1954. november 30-án 10 hónap börtönre ítélte. A görög férfi 1956-ban ismeretlen helyre disszidált.⁸¹ Az feltételezhető, hogy hozzá hasonlóan 1956-ban mások is megpróbáltak visszajutni Görögországba. Pontos adatokat azonban nem tudunk. Az 1960-as években azok a szláv-macedón nemzetiségű családok, akiknek a rokonai Jugoszláviában tartózkodtak, többen is Szkopjében telepedtek le. A politikai menekültek Görögországba történő visszatérésére az 1974-es görög katonai diktatúra bukása után kerülhetett sor. Tö-

78 = = ÁBTL 3.1.5. O-9698/a. 280–281. Rehabilitációs jegyzőkönyv, 1958. március 12. Bővebben lásd Vincze, 2021.

79 = = A Görögországba történő repatriálással (1953) egy időben történt a kommunista országok közötti családdegyesítés is. Azok, akik a családtagjaik felkutatása érdekében valamely szocialista országba (Bulgária, Csehszlovákia, Lengyelország, Románia, Szovjetunió) akartak utazni, csak csoportos útlevelel, név szerinti kimutatással és a befogadó ország vízumával hagyhatták el Magyarországot.

80 = = MNL OL M-KS 276-98. 135. őe. 203. Kimutatás a Görögországba való visszatelepítés végleges listájáról, 1953. december 23.

81 = = ÁBTL 2.2.1. I/10. 2. doboz. Anesztisz Sztavrosz kartonja.

meges repatriálásuk 1981-ben a hontalan politikai menekült státus megszűnésével⁸² és a görög vagy a magyar állampolgárságuk felvételével következett be.

= = = A görög kitelepítettek névsora⁸³

Balaszkasz Alexandra (1914, Boston, tisztviselő)
Balaszkasz Petrosz (1914, Athén, gépkocsivezető)
Dani Anasztaszia (1914, Dráma, takarítónő)
Fetopulosz Nikolaosz (1913, Szvika-Florina, építészmérnök)
Kalkopulosz Jorgosz (1916, Szvika-Florina, asztalos)
Kakurisz Panajiotisz (nincs róla adat)
Karangulász Szpirosz (1916, Hios, hajókapitány)
Liapidisz Tanaszisz (1906, Isztambul, hajógépész)
Mamudisz Franceszkosz (nincs róla adat)
Maraveliász Nikosz (1915, Kefalónia, hajóskapitány)
Maraveliasz Nikoszné, Niku Olga (1926, Filiatesz-Epirusz, varrónő)
Maraweliasz Alexandra (Árkus, 1953. április 13.)
Nekrasz Anasztaszisz (1921, Pefkosz-Kalambaka, gépész)
Niku Kriszula (1923, Filiatesz, háztartásbeli)
Niku Olga (1926, Filiatesz-Epirusz, háztartásbeli)
Pankosz Takisz (1909, Vavuri-Epirusz, tisztviselő)
Petropulosz Sztavrosz (1902, Florina, szénégető)
Petropulu Szofia Petropulosz Sztavroszné (1907, Florina, háztartásbeli)
Rakovitisz Jannis (1926, Poliplitanos-Florina, segédmunkás)
Rakovitis Janniszné Rakoviti Szofia (1928, fűrógép-munkás)
Rakoviti Szofia fiúgyermeke, aki az árkusi táborban született
(a nevét nem tüntették fel)
Szalamosz Kosztasz (1925, Kasztória, tengerész)
Szekotalisz Jorgosz (1914, Lefkada, tanár)
Vitoglu György (1923, Szaloniki, gépkocsivezető)

82 = = A Belügyminisztérium és a Magyarországon Élő Görög Politikai Emigránsok Egyesületének 1981. június 1-én kelt összesítése szerint 2706 görög politikai emigráns élt Magyarországon. 460 fő már korábban felvette a magyar állampolgárságot, 600 fő a magyar–görög vegyes házasságból származó kiskorúak száma. 1981. október 31-ig az emigránsok 99,5%-a írta alá a politikai menedékjog megszűnését tartalmazó nyilatkozatot. 1981. december 31-ig a politikai menekült státus végleg megszűnt. Dzindzisz, 2019: 82.

83 = = Varga, 2005; Hantó (szerk.), 2006; MNL OL M-KS. 276-98. cs. 133. őe.

**= = = Jogerős határozattal rendelkező, de nem
kitelepített görögök névsora**

Almaliotisz Dimitrisz
Delliosz Vasziliz
Iliadisz Nikosz
Ivanidisz Iliasz
Karajannudisz Vangelisz
Lambriu Panajiotisz
Marmarasz Filipposz
Marmarasz Jannisz
Nikopulosz Thanaszisz

= = = Levéltári források = = =

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

2.1. A volt zárt irattár levéltári anyaga

XII/8. A Kistarcsai Internálótáborban keletkezett iratok

2.2.1. Operatív nyilvántartások

I/10. 2. doboz

3.1.5 Operatív dossziék

O-9698/a. Rehabilitációs jegyzőkönyvek

4.1. Állambiztonsági munkához készült háttéranyagok

A-507. Kimutatás a tiszalöki internálótáborban levő hadifoglyokról

A-1350. Összefoglaló személyekről – 1966. év

Magyar Nemzeti Levéltár – Országos Levéltár (MNL OL)

M-KS 276-98. Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya

127. őe. A Görög Kommunista Párt magyarországi szervezetének munkájukkal kapcsolatos levelei, feljegyzései a Magyar Dolgozók Pártjának vezetéséhez és a Nemzetközi Kapcsolatok Osztályához, 1953. január 26. – 1953. december 24.

133. őe. Görög emigránsok szakiskolai, egyetemi, pártiskolai tanulmányaira vonatkozó kérelmek, önéletrajzok, a Görög Kommunista Párt javaslatai, feljegyzés görög nyelvű tankönyv kiadásáról. 1951. július 30. – 1953. december 22.

135. őe. Az egyes népi demokráciákból Magyarországra, illetve Magyarországra

ról a népi demokráciákba távozó görög emigránsok névsora. Feljegyzések távozásukról, egyes személyek Görögországba történő visszatelepedéséről. 1951. március 27. – 1953. december 23.

XIX-B. Az államigazgatás legfőbb szervei. Belügyi iratok

B-1-j-69-00369/1951. Jelentések a zárt táborok állapotáról, az ott elhelyezettekről.

B-1-j-176-0012/1953 Kitelepítettek (zárt területre) ügyében havi jelentés (Mellékelve: 0015/1952. számon az 1952. évi hasonló jelentések.)

=== Hivatkozott irodalom ===

Bank–Gyarmati–Palasik, 2012

Bank Barbara – Gyarmati György – Palasik Mária: *Allami titok. Internáló- és kényszermunkatáborok Magyarországon*. L'Harmattan, Budapest.

Dzindzisz, 2019

Dzindzisz, Jorgosz: *A magyarországi görögök politikai menekült státusának megszüntetése*. II. kerületi Görög Önkormányzat, Budapest.

Ember, 1981

Ember Mária: Hortobágy, „szociális tábor” 1952–1953. *Forrás*, 6. sz. 9–24.

Fokasz (szerk.), 2006

Evharisztume Ungaria! Köszönjük Magyarországnak! Szerkesztette: Fokasz Nikosz. Görög Országos Önkormányzat, Budapest. 4–30.

Hantó (szerk.), 2006

Családok munkatáborokban 1. (Kitasítottak, III.) Szerkesztette: Hantó Zsuzsanna. Magyar Ház, Budapest.

Kiss–Linding–Schleining, 2005

Kiss László – Linding Ferencné – Schleining Károly: Szilánkok – egy baranyai német család történetéből. In: *Telepessors*. Szerkesztette: Landauer Attila – Saád József. Gondolat, Budapest.

Kotek–Rigoulot, 2005

Kotek, Joël – Rigoulot, Pierre: *A táborok évszázada. Fogva tartás, koncentráció, megemmisítés. A radikális bűn száz éve*. Nagyvilág, Budapest.

Lazu, 2006

Lazu, Vasziliki: Xiriotissza falánál. A Lámiai Rögtönítélő Bíróság által halálraítéltek 1946–1950. In: *A görög polgárháború. A Varkizai egyezménytől a Grammosznál lezajlott hadműveletig. 1945. február – 1949. augusztus*. Szerkesztette: Iliasz Nikolakopulosz – Alkisz Rigosz – Grigorisz Pszalidasz. Új Mandátum, Budapest.

Palasik, 2015

Palasik Mária: „Lehetetlen, hogy a város legdöntőbb részében ezrével lakjanak a régi rendszer elszánt hívei”. A budapesti kitelepítések politikai háttere és levezénylése, 1951–1953. *Századok*, 6. sz. 1363–1597.

Papathanaszium, 2006

Papathanaszium, Ioanna: „Lábhoz tett fegyverrel”. In: *A görög polgárháború. A Varkizai egyezménytől a Grammosznál lezajlott hadműveletig. 1945. február – 1949. augusztus*. Szerkesztette: Iliasz Nikolakopulosz – Alkisz Rigosz – Grigorisz Pszalidasz. Új Mandátum, Budapest.

Szántó, 1989

Szántó András: A kitelepítések történeti háttéréről. In: *Törvénytörés nélkül...* Szerkesztette: Gulyás Gyula – Gulyás János. Láng, Budapest.

Széchenyi, 2008

Széchenyi Kinga: *Megbélyezettek. A kitelepítések tragédiája*. Kráter, Budapest.

Szidiropulosz, 1991

Szidiropulosz, Archimédesz: *Ithaka partjai. A kisebbségi lét dimenziói*. Eötvös, Budapest.

Szidiropulosz, 1997

Szidiropulosz, Archimédesz: *1956. Görögök a forradalomban*. Flaccus, Budapest.

Sztaveri, 2006

Sztaveri Urania: *Tó martiriko trigono ton exoriszton jinekon. Hios-Trikeri-Makroniszi*. Paraszkinio, Athén.

Varga, 2005

Varga Albert: *Rab voltam a Hortobágyon. Árkustanya*. Timp, Budapest.

Vincze, 2021

Vincze Xénia: „...az aktára Gerő elvtárs is azt írta, hogy lássa Rákosi elvtárs.” Görög internáltak Kistarcsán. *Betekintő*, 2. sz. 53–71.

Voglis, 2004

Voglis, Polymeris: *Empiria tis filakis ke tis exorias. I politiki kratumeni szton emfilio polemo*. Alexandria, Athén.

Vukman, 2017

Vukman Péter: „*Harchan Tito és Rankovics klikkje ellen*”. *Jugoszláv politikai emigránsok Magyarországon (1948–1980)*. Kronosz, Budapest.

=== Internetes hivatkozások ===

Makroniszosz Pszifiako Muszio (Makroniszoszi Digitális Múzeum)

<https://www.makronissos.org/psychologiki-via> (utolsó letöltés: 2021. november 17.).

Petropulosz Jorgosz: *Jinekesz exoria hronia tu emfiliu*. (Nők száműzetésben a polgárháború éveiben.) <https://www.rizospastis.gr/story.do?id=4400942> (utolsó letöltés: 2021. november 17.).

Kulcsszavak

=====

kitelepítés, emigráció, ötvenes évek

/ Greek Families in the Isolated Labour Camps in Árkus, Borzas and Kónya /

(1951–1953)

In the first half of the 20th century, numerous examples can be found of coercive measures to prohibit leaving one's residence and deportations of certain ethnic or social groups for political reasons. The topicality of this article lies in the fact that it shows examples of police detention of refugees from the Greek civil war who had been given political asylum as a group after arriving in Hungary after the organised rescue efforts of the Soviet Union and the communist countries between 1949 and 1951. No interviews were conducted with the deported Greek families. Research in this field has been very sporadic. Based on archival sources and the recollections of Hungarians who were deported to the closed labour camps in the Hortobágy region, this article discusses the stories of Greek families which were forcibly taken to the camps in Árkus, Borzas and Kónya.

